

Соколик Н. П.,
студентка 2-БЮ групи
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»,
Науковий керівник: Слугоцька В.М.
викладач правових дисциплін,
Місто Бар

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах стрімких змін, що відбуваються у суспільному житті, розвитку демократії, побудови правової держави особливої актуальності набувають питання укріплення законності та правопорядку, неухильне дотримання та забезпечення прав і законних інтересів громадян, реалізації принципу соціальної справедливості. У зв'язку з цим злочинність неповнолітніх стає безперечною складовою, яка відображає соціальний розвиток суспільства, досконалість законодавчих ініціатив і проведеної перспективної політики.

Кримінальний кодекс України закріпив особливості кримінальної відповідальності і покарання осіб даного контингенту, встановив вікові критерії виділення його в особливу демографічну групу. Все це робить не тільки можливим, а й необхідним кримінологічне вивчення злочинності неповнолітніх, її основних характеристик, причин і умов, які сприяють здійсненню злочинів особами у віці від 14 до 18 років, розробку заходів щодо їх попередження.

Статистичний аналіз сучасної злочинності неповнолітніх в Україні дозволяє виокремити та узагальнити причини підліткової злочинності: це, як правило, негативні процеси, які відбуваються в житті підлітків. Неповнолітніми, в тому числі за їх участі, вчиняється кожний 10 злочин. В якості однієї з тенденцій, що характеризує стан злочинності серед неповнолітніх на сучасному етапі, слід назвати зростання корисливо-насильницьких злочинів, які являють собою підвищену суспільну небезпеку [4].

Одним із напрямів у боротьбі зі злочинністю взагалі та злочинністю неповнолітніх є профілактична діяльність в основі якої лежать основні принципи, характерні для попередження злочинності в цілому. Однак поряд цим потрібно зазначити, що попередження злочинів, що вчиняються неповнолітніми мають свою специфіку, обумовлену особливостями даного виду злочинності.

Законодавством України визначена низка органів та служб, які уповноважені та зобов'язані проводити профілактичні заходи щодо протидії злочинності неповнолітніх. Серед суб'єктів запобігання злочинності неповнолітніх особливе місце належить органам Національної поліції, які не тільки самі здійснюють спеціальні попереджувальні заходи, але й забезпечують взаємодію з виконання таких заходів іншими спеціальними органами та установами, створюють для цієї діяльності відповідні умови та використовують їх можливості.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» такими органами є: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, відповідні структурні підрозділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад; уповноважені підрозділи органів Національної поліції; приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції; школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка). Відповідно до вимог цього Закону у здійсненні соціального захисту і профілактики правопорушень серед дітей беруть участь у межах своєї компетенції інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, окремі громадяни [2].

Найсуттєвішим для теорії і практики боротьби зі злочинністю неповнолітніх

є виявлення специфіки дій суб'єктів профілактики і, відповідно, масштабів здійснюваних ними запобіжних заходів та аналіз конкретної спрямованості цих заходів. Зауважимо, що питання про рівні профілактики злочинів не дістало однозначного вирішення. Найбільш обґрунтованою виглядає точка зору О.М. Яковлєва [6, с. 5], який виділяє три рівні попередження злочинів: загальносоціальна профілактика, тобто попереджувальна діяльність, що здійснюється у суспільстві в цілому; профілактика у соціальних групах і колективах; індивідуальна профілактика (рання і безпосередня).

Загальносоціальний рівень попередження злочинності і злочинів неповнолітніх можна визначити як комплекс таких великомасштабних заходів, що поліпшують можливості сімейного, шкільного, трудового виховання неповнолітніх, їх дозвілля (в тому числі у рамках певного контингенту, території тощо), метою яких є орієнтація на пом'якшення, нейтралізацію, усунення тих недоліків і прогалин у загальній системі соціального виховання, умовах життя неповнолітніх, які найбільш часто продукують злочини у середовищі підростаючого покоління або сприяють їм. Такі заходи є базовими для спеціальної профілактики, розширюють її можливості [1, с. 25].

Та все ж, пріоритетним напрямком протидії злочинності неповнолітніх є індивідуальна профілактика. Загальні засади індивідуальної профілактики правопорушень закріплені в розділі III проєкту Закону України «Про профілактику правопорушень» від 29 грудня 2009 року. Під індивідуальною профілактикою розуміється система цілеспрямованого, організованого, з урахуванням педагогічних вимог, виховного впливу на свідомість, почуття, волю особи з метою усунення, нейтралізації, блокування у неї негативних і, одночасно, формування позитивних якостей, стереотипів і звичок законослухняної поведінки [3].

Загалом, залежно від об'єкта індивідуальної профілактики (ступеня педагогічної занедбаності підлітка), профілактичну діяльність можна поділити на чотири види:

- 1) рання профілактика, тобто заходи переконання, подання допомоги неповнолітньому, який опинився у несприятливих життєвих умовах і вчиняє правопорушення некримінального характеру;

2) безпосередня профілактика, тобто комплекс заходів, що значно зменшують (нейтралізують) можливість виникнення у неповнолітнього внутрішньої схильності до антисоціальної поведінки, яка може перерости у спрямованість подальшого становлення на злочинний шлях;

3) профілактика на етапі злочинної поведінки (пенітенціарний вид профілактики);

4) запобігання рецидивним проявам з боку неповнолітніх, які були раніше засуджені (постпенітенціарний вид профілактики).

На думку професора О.Г. Кальмана, одним із найважливіших етапів протидії злочинності неповнолітніх є саме її рання профілактика. Подальші етапи - безпосередня профілактика, профілактика на час передзлочинної поведінки і профілактика рецидиву спрямовані на те, щоб: оздоровити середовище і надати допомогу неповнолітнім, які опинилися у несприятливих умовах життя і виховання ще до того, як вони негативно позначаться на поведінці цих осіб (етап ранньої профілактики); не допустити становлення неповнолітніх на злочинний шлях і забезпечити виправлення осіб із уже значним ступенем дезадаптації, які вчиняють правопорушення незлочинного характеру (етап безпосередньої профілактики); створити умови для виправлення осіб, які систематично вчиняють правопорушення, що свідчить про вірогідність вчинення злочину у найближчому майбутньому (етап профілактики передзлочинної поведінки); попередити рецидив підлітків, які раніше вчиняли злочини (профілактика рецидиву) [5, с. 216].

Таким чином, можна зробити висновок, що попередження злочинності серед неповнолітніх є соціально-правовим процесом, що знижує та обмежує антисуспільні явища, породжені злочинністю, який забезпечується всією сукупністю заходів, що здійснюються державними органами, спеціальними органами та установами а також громадськістю. В загальному вигляді протидія злочинності неповнолітніх здійснюється на основі поєднання економічних, політичних, ідеологічних, організаційних та інших заходів, що не мають своїм спеціальним призначенням боротьбу зі злочинністю та запобігання злочинам. Але вони сприяють і цьому завданню, створюючи умови, що виключають саму можливість існування злочинності як соціального явища. Даний вид діяльності

виступає як засіб, за допомогою якого в суспільстві досягається зниження рівня та обмеження масштабів злочинності.

Список використаних джерел:

1. Омеляненко Г. Злочин вчинив неповнолітній. *Правовий всеобуч.* № 8. 2002. С. 22-26.
2. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України України.* 1995. № 6. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про профілактику правопорушень: проєкт Закону України від 29 грудня 2009 р. Судова влада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://cv.court.gov.ua/tu26/6/2358/>
4. Профілактика злочинів: підручник. Богатирев І.Г., Василевич В.В., Гіда О.Ф., Джужа О.М. та ін.. К.: Атіка, 2010. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3008/1/%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%86%D0%9B%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90%20%D0%97%D0%9B%D0%9E%D0%A7%D0%98%D0%9D%D0%86%D0%92.pdf>
5. Проблеми протидії злочинності: підручник. Кальман О.Г., Козьяков І.М., Куц В.М, Лизогуб Б.В., Мірошниченко С.С. та ін.. За заг. ред. проф. О.Г. Кальмана. Харків: Вид-во ТОВ фірма «Новасофт», 2010. 352 с.
6. Яковлев А.М. Индивидуальная профилактика преступного поведения. - Горький, 1977. С.5.